

ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว¹

นิรชา ยี่แพร²

จากการศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวตามกฎหมายกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมาย ประวัติความเป็นมา และแนวคิดทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาของการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของประเทศไทย และเพื่อศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของประเทศไทยและกฎหมายต่างประเทศอย่างมีขอบเขต ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจการจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยดำเนินการศึกษา วิเคราะห์ และรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ โดยเริ่มตั้งแต่การศึกษาความเป็นมา แนวคิด หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการวิเคราะห์ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่เกิดขึ้นจริงในประเทศไทย เปรียบเทียบกับกฎหมายและแนวทางปฏิบัติของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในต่างประเทศ ซึ่งประเทศไทยได้มีการบัญญัติกฎหมายเพื่อรับรองและส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ซึ่งถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษาทางเลือก โดยมีเจตนารมณ์หลักเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางการศึกษาและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างเต็มความสามารถ ตามความสนใจและความถนัดเฉพาะบุคคล ดังที่ได้รับการยืนยันตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 12 ซึ่งให้สิทธิแก่ครอบครัวในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และถูกกำกับดูแลรายละเอียดโดยกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547

จากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ในประเทศไทย โดยมีกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 เป็นกฎหมายหลักในการกำกับดูแล พบว่า แม้ประเทศไทยจะมีการบัญญัติกฎหมายที่อนุญาตให้มีการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มความสามารถ แต่ยังคงพบประเด็นปัญหาด้านกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ในทางปฏิบัติ 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

ประเด็นแรก ปัญหาการกำหนดวิธีการ ขั้นตอน และรูปแบบของการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ไม่ชัดเจน ซึ่งถือเป็นอุปสรรคเชิงโครงสร้างที่สำคัญต่อการส่งเสริมการศึกษาทางเลือกในประเทศไทย ทั้งนี้เป็นผลมาจากการที่กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์พิมพ์ใจ รื่นเริง และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์สุเมธ งามประดับ และรองศาสตราจารย์สุธินี รัตนวราห

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครศรีธรรมราช คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ได้บัญญัติข้อกำหนดที่กว้างและขาดความชัดเจนในทางปฏิบัติ โดยข้อ 5 กำหนดให้ครอบครัวต้องดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน “ตามหลักเกณฑ์และวิธีการวัดผลและประเมินผลของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ขณะที่ข้อ 6 กำหนดให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน “อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง” ซึ่งบทบัญญัตินี้เป็นเพียงการกำหนดกรอบการกำกับดูแลไว้โดยรวม แต่ไม่ได้มีการกำหนดวิธีการที่เป็นรูปธรรมว่าควรใช้วิธีใดจึงจะเหมาะสมกับบริบทของการเรียนรู้โดยครอบครัว ซึ่งถือเป็นการขัดแย้งกับปรัชญาหลักของ Home School โดยสิ้นเชิง ปรัชญาของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้นมุ่งเน้นความยืดหยุ่น การเรียนรู้เฉพาะบุคคล การพัฒนาศักยภาพผู้เรียนได้อย่างเต็มความสามารถ และการประเมินที่ควรเน้นพัฒนาการรายบุคคล รวมถึงการใช้ การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เช่น แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) การสังเกตพฤติกรรมหรือการประเมินผลงาน ในทางกลับกัน แนวทางปฏิบัติของนานาชาติแสดงให้เห็นว่าสามารถสร้างสมดุลระหว่างเสรีภาพของครอบครัวกับการกำกับดูแลคุณภาพของรัฐได้ โดยประเทศที่มีระบบ Home School ที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกาและออสเตรเลียมักมุ่งเน้นการควบคุมคุณภาพที่ผลลัพธ์ (Product) มากกว่ากระบวนการ (Process) หรือวิธีการที่ตายตัว โดยกฎหมายในสหรัฐอเมริกาส่วนใหญ่กำหนดอนุญาตให้ครอบครัวสามารถเลือกใช้เครื่องมือประเมินเชิงคุณภาพที่หลากหลาย เช่น การจัดทำแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ควบคู่ไปกับการสอบวัดมาตรฐานความรู้ (Standardized testing) ในบางช่วงชั้น ส่วนในออสเตรเลีย หน่วยงานกำกับดูแลของรัฐจะใช้กลไกการรับรองความรู้และประสบการณ์เดิม (Recognition of Prior Learning - RPL) ในการตรวจสอบและรับรองผลการเรียนรู้โดยอาศัยแฟ้มสะสมงานเป็นหลักฐานสำคัญ ซึ่งแนวทางเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการยอมรับเครื่องมือประเมินที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับสภาพจริง ช่วยให้การประเมินสามารถสะท้อนศักยภาพที่แท้จริงของเด็ก และสร้างความเสมอภาคและความน่าเชื่อถือในการบังคับใช้กฎหมาย Home School ได้

ประเด็นที่สองปัญหาเกี่ยวกับกรอบระยะเวลาในการประเมินผลการศึกษา โดยบทบัญญัติในกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 ได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านกรอบระยะเวลาในการวัดผลและประเมินผล โดยมีรากฐานมาจากข้อ 5 ที่กำหนดให้ครอบครัวจัดทำรายงานการวัดผลและประเมินผล และข้อ 6 ที่กำหนดให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน “อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง” แม้ว่าเจตนารมณ์ของบทบัญญัตินี้คือการติดตามผลสัมฤทธิ์และรักษาคุณภาพของระบบ Home School ในระดับที่รัฐสามารถตรวจสอบได้ ทว่า ในทางปฏิบัติ คำว่า “อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง” ยังขาดความชัดเจนของระยะเวลาที่แน่นอน เนื่องจากกฎหมายมิได้ระบุอย่างชัดเจนว่ารอบการประเมินดังกล่าวควรเริ่มนับตั้งแต่เมื่อใดถึงเมื่อใด นอกจากนี้ ยังไม่ได้ระบุระยะเวลารอคอย (processing period) หรือกรอบเวลาที่แน่นอนในการสรุปผล การอนุมัติหรือการแจ้งผลการประเมินกลับไปยังครอบครัว ปัญหาดังกล่าวนำมาซึ่งความล่าช้าในการพิจารณาผลการเรียนรู้ ซึ่งบางพื้นที่อาจใช้เวลาานกว่าหลายเดือนในการดำเนินการ ปัญหานี้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการวางแผนการศึกษาของครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ผู้เรียนอาจเสียโอกาสในการเลื่อน

ชั้นการศึกษา หากต้องรอการเริ่มนับระยะเวลาตามรอบของสถานศึกษาในระบบเปิด นอกจากนี้ความไม่ชัดเจนยังทำให้เจ้าหน้าที่รัฐในแต่ละสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอาจตีความ “รอบปีการศึกษา” ไม่ตรงกัน บางแห่งใช้วงรอบแบบภาคเรียน ขณะที่บางแห่งใช้วงรอบปีงบประมาณ ทำให้เพิ่มความสับสนในการประสานงานและอาจทำให้ผลการวัดผลถูกประเมินไม่ทันตามรอบการศึกษาที่ควรจะเป็น นอกจากนี้ การยึดติดกับกรอบเวลาที่ไม่ยืดหยุ่นนี้ยังขัดแย้งกับหลักการพื้นฐานของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ซึ่งเป็นรูปแบบการศึกษาทางเลือกที่มุ่งเน้นความยืดหยุ่นสูง การเรียนรู้ตามความสนใจและจังหวะชีวิตของตนเอง การจัดการเรียนรู้โดยครอบครัวมักใช้หลักการหลักสูตรแบบยืดหยุ่น (Rolling Curriculum) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ตลอดปีหรือตามโครงการและมีการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individual Education Planning – IEP) เพื่อรองรับความสามารถและพัฒนาการที่แตกต่างกัน การที่รัฐยังคงใช้แนวทางบริหารจัดการแบบระบบโรงเรียนดั้งเดิม ในการกำหนดกรอบเวลาที่คลุมเครือและไม่ยืดหยุ่น จึงกลายเป็นอุปสรรคต่อธรรมชาติของการเรียนรู้แบบ Home School และส่งผลให้ครอบครัวขาดข้อมูลย้อนกลับ (feedback) ที่ทันท่วงทีในการปรับปรุงแผนการเรียนรู้ของบุตรหลาน ซึ่งแนวทางนี้แตกต่างจากประเทศที่มีระบบ Home School ที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา ที่บางมลรัฐกำหนดให้มีการสอบวัดมาตรฐานความรู้เพียงปีเว้นปี หรือออสเตอร์เลีย ที่ให้อำนาจแก่รัฐในการร้องขอการประเมินหรือตรวจสอบได้ตลอดเวลาเมื่อมีเหตุอันควร แสดงให้เห็นว่าการกำกับดูแลคุณภาพนั้นควรเน้นที่ผลลัพธ์ (product) มากกว่าการควบคุมกรอบเวลาที่ตายตัว

ประเด็นที่สามปัญหาเกี่ยวกับการเทียบโอนผลการศึกษาเพื่อเลื่อนระดับการศึกษาหลายระดับชั้นในคราวเดียวกัน ถือเป็นอุปสรรคเชิงกฎหมายที่สำคัญ แม้ว่าประเทศไทยจะมีประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การเทียบโอนผลการเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2547 ซึ่งกำหนดแนวทางให้สามารถเทียบโอนความรู้ ทักษะ หรือประสบการณ์จากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ อาทิ การเรียนที่บ้าน (Home School) แต่ศาลปกครองกลางได้มีแนววินิจฉัยว่า ประกาศดังกล่าวไม่ได้กำหนดให้ผู้เรียนสามารถนำผลการเทียบโอนมาใช้ในการพิจารณาเลื่อนระดับชั้นการศึกษาของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในรูปแบบหลายระดับชั้นการศึกษาได้ การขาดกลไกทางกฎหมายที่ชัดเจนและยืดหยุ่นในการเทียบโอนหลายระดับชั้น ส่งผลกระทบโดยตรงต่อกลุ่มผู้เรียนที่มีพัฒนาการรวดเร็ว หรือผู้ที่จัดอยู่ในกลุ่ม “นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ” เนื่องจากระบบการประเมินผลการศึกษาโดยครอบครัวในปัจจุบันยังยึดหลักเกณฑ์ที่กำหนดให้ผู้เรียนสามารถเลื่อนระดับชั้นเรียนได้เพียง 1 ระดับชั้นการศึกษาต่อปีการศึกษาเท่านั้น สำหรับนักเรียนที่มีผลการเรียนปกติ แม้จะมีเกณฑ์สำหรับการเลื่อนชั้นกลางปีสำหรับนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ แต่ผู้เรียนก็ยังคงต้องเผชิญกับความยุ่งยากในกระบวนการยื่นคำร้องและการตรวจสอบผลการเรียน ซึ่งอาจทำให้พวกเขาต้องกลับไปเรียนซ้ำในระดับชั้นที่เคยผ่านมาแล้ว หรือไม่สามารถเทียบโอนผลการศึกษาที่ตนเองเคยศึกษามาในช่วงที่รอการอนุมัติให้มีการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ได้ การที่ผู้เรียนไม่สามารถเลื่อนระดับชั้นการศึกษาได้ตามศักยภาพที่แท้จริง เนื่องจากขาดกฎหมายรองรับ จึงถือเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของเด็กเฉพาะบุคคล และเป็นการขัดแย้งกับหลักการส่งเสริมการศึกษาอย่างเท่าเทียมที่ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียน

สามารถเทียบโอนผลการศึกษาได้ตามความรู้ความสามารถที่สะสมไว้ โดยแนวทางจากต่างประเทศ เช่น ออสเตรเลีย ได้ใช้กลไก Recognition of Prior Learning (RPL) เพื่อพิจารณาการเทียบโอนในคราวเดียว หลายระดับชั้น หากผู้เรียนมีหลักฐานและผลงานที่ชัดเจน

จากการศึกษาค้นคว้ากฎหมายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ผู้ศึกษาพบว่ามีข้อเสนอแนะคือ

1. ปัญหาการกำหนดวิธีการ ขั้นตอน และรูปแบบของการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ไม่ชัดเจน

1.1 ข้อเสนอแนะในการแก้ไขความไม่ชัดเจนของวิธีการประเมินผล ในข้อ 5 เห็นควรแก้ไขข้อ 5 ซึ่งบัญญัติว่า “ให้ครอบครัวดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามหลักเกณฑ์และวิธีการวัดผลและประเมินผลของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน” แก้ไขเป็น “การอนุญาตและส่งเสริมให้ครอบครัวสามารถเลือกใช้วิธีการประเมินเชิงคุณภาพที่หลากหลาย เช่น แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) การสังเกตพฤติกรรมหรือการประเมินจากผลการปฏิบัติงานจริง” ซึ่งเครื่องมือเหล่านี้ถือเป็นหลักฐานร่องรอยแห่งการเรียนรู้ และมีความสอดคล้องกับ แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individual Education Planning – IEP) ของผู้เรียน ซึ่งเป็นแนวทางที่เน้นการควบคุมคุณภาพที่ผลลัพธ์ (Product) และมีความยืดหยุ่นตามแบบอย่างในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาและออสเตรเลีย

1.2 ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการขาดมาตรฐานการประเมินของรัฐในข้อ 6 เห็นควรแก้ไขข้อ 6 ซึ่งบัญญัติว่า “ให้สำนักงานจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง” แก้ไขเป็น “การกำหนดให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง โดยให้สำนักงานจัดตั้งคณะกรรมการประเมินผลซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเข้าใจในระบบการศึกษาทางเลือก” เพื่อลดการใช้ดุลยพินิจที่ไม่เสมอภาคของเจ้าหน้าที่ และเพื่อให้การประเมินสะท้อนศักยภาพที่แท้จริงของเด็ก พร้อมทั้งจัดให้มีการอบรมทบทวนให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่รัฐอย่างต่อเนื่องในเรื่องการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เนื่องจากมีงานวิจัยรายงานว่าเจ้าหน้าที่รัฐยังขาดความเข้าใจในระบบ Home School นอกจากนี้ ยังควรมีการจัดตั้งระบบอุทธรณ์ผลการประเมินที่โปร่งใส ในกรณีที่ครอบครัวไม่เห็นด้วยกับผลการพิจารณา เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความเป็นธรรมในการบังคับใช้กฎหมาย Home School ในประเทศไทย

2. ปัญหากรอบระยะเวลาในการประเมินผลการศึกษา

2.1 การปรับปรุงช่วงเวลาในการประเมินผลเพื่อเพิ่มความยืดหยุ่น ในข้อ 5 และข้อ 6 เห็นควรแก้ไขข้อ 5 ซึ่งกำหนดให้ครอบครัวจัดทำรายงานการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง และข้อ 6 ซึ่งกำหนดให้สำนักงานจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง แก้ไขเป็นให้มีการปรับช่วงเวลาให้มีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น โดยกำหนดช่วงเวลาให้ครอบครัวสามารถเลือกรายงานผลได้ภายในไตรมาสใดไตรมาสหนึ่งของปีการศึกษา แทนการกำหนด “อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง” ที่คลุมเครือ การกำหนดเช่นนี้จะช่วยให้ครอบครัวที่จัดทำหลักสูตรแบบยืดหยุ่น (Rolling Curriculum) สามารถรายงานผลได้สอดคล้องกับความก้าวหน้าของบุตรหลาน

2.2 การกำหนดระยะเวลาการดำเนินการและแจ้งผลที่แน่นอน โดยเพิ่มวรรคในข้อ 6 เนื่องจากข้อ 3 ของกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 มีการกำหนดให้สำนักงานต้องแจ้งผลการพิจารณาคำขออนุญาตภายในสามสิบวันนับแต่วันที่รับคำขออนุญาตจัดการศึกษาตามข้อ 2 ผู้ค้นคว้าจึงเสนอให้มีการเพิ่มวรรคในข้อ 6 เพื่อกำหนดระยะเวลาการดำเนินการและแจ้งผลการประเมินรายปีที่แน่นอน ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องพิจารณาและแจ้งผลการประเมินแก่ครอบครัวภายในกรอบเวลาที่แน่นอน (เช่น ภายใน 30 วันนับจากวันที่ได้รับรายงาน) การกำหนด Processing Period ที่ชัดเจนนี้จะเป็มาตรการสำคัญในการลดความล่าช้าในการวางแผนการศึกษาของครอบครัว และเป็นการแก้ไขปัญหาการตีความรอบปีการศึกษาที่แตกต่างกันของเจ้าหน้าที่รัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ปัญหาการเทียบโอนผลการศึกษาเพื่อเลื่อนระดับการศึกษาหลายระดับชั้นในคราวเดียวกัน

ผู้ค้นคว้าเสนอแนะให้มีการบัญญัติกฎหมายเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเทียบโอนผลการศึกษาหลายระดับชั้นในคราวเดียวกันได้ โดยอาจดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยครอบครัว พ.ศ. 2547 หรือออกระเบียบที่เกี่ยวข้องกับประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อกำหนดแนวทางและเกณฑ์มาตรฐานที่ยืดหยุ่น สำหรับการเทียบโอนผลการศึกษาหลายระดับชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อสนับสนุนนักเรียนที่มีความสามารถดีเลิศ แนวทางการแก้ไขนี้ควรเปลี่ยนจากการยึดติดกับ “กระบวนการ” และ “การจัดทำหลักสูตรแบบเคร่งครัด” ไปสู่การให้ความสำคัญกับ “ผลลัพธ์” และความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน ดังเช่นที่ใช้ในประเทศที่มีการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่พัฒนาแล้ว ทั้งนี้ ควรกำหนดให้ใช้กลไก Recognition of Prior Learning (RPL) หรือการรับรองความรู้และประสบการณ์เดิม ในการพิจารณาการเทียบโอนตามหลักฐานและผลงานที่ชัดเจนของผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545).

กระทรวงศึกษาธิการ, กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยครอบครัว พ.ศ. 2547 (กรุงเทพมหานคร: ราชกิจจานุเบกษา, 2547).

กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2552).

บุญส่ง วรสิงห์. “การพัฒนาระบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกึ่งโฮมสกูลสำหรับคนพิการจังหวัดชัยภูมิ.” วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก ปีที่ 5, ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2562): 63-72.

พิมพ์ฉนิ แก้วมหวางศ์. “รูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวสำหรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ.” วารสารสุทธิปริทัศน์ ปีที่ 29, ฉบับที่ 92 (2556).